

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ РОСІЇ В ДЕРЖАВАХ "ГЛОБАЛЬНОГО ПІВДНЯ"

Автор:

Антон Кучеренко

Потоки інформації стають невід'ємним засобом політичної діяльності в умовах прискореної технологізації. Хто відчуває, підхоплює та насаджує нарративи – контролює суспільну думку. За таких обставин, зростає роль інформаційних маніпуляцій. Попри те, що подібних засобів безліч, однією з форм є так звані інформаційно-психологічні операції (ІПСО). Це достатньо дешевий засіб для створення комфортного інформаційного клімату. Загравання з інтересами суспільства дозволяє формувати настрої політичних еліт, тобто тих прошарків, які залучені до ухвалення рішень на найвищому рівні.

Віднедавна традиційні канали комунікації почали втрачати чільне місце в інформаційному просторі. Ініціативу натомість перехоплюють засоби, які донині не мали потужного авторитету або взагалі відкидалися. Зокрема, соціальні мережі, що, вкупі з ефективним застосуванням кіберзасобів, здобувають дедалі більшу популярність в лавах держав з чіткою антизахідною орієнтацією. Одним з найбільш ефективних інформаційних маніпуляторів у сучасному світі є Російська Федерація. Розлога та гнучка система пропаганди дала змогу Росії, принаймні в медіаполі, розбудувати імідж глобальної держави з не менш планетарними амбіціями.

Інформаційно-психологічні операції мають різний застосунок. Попри роздмухування нарративів, ІПСО дозволяють і протидіяти інформаційним атакам, позаяк медіаполе – це продовження фронту глобальної гібридної війни. Затушування повідомлень у медіа стало невід'ємною частиною російської пропаганди у контексті війни в Україні з 2014 р. Навіть на тлі всіх кошмарів повномасштабного вторгнення, звірств та скандалів, Кремлю та наблизеним засобам масової інформації вдається зберігати народну прихильність навіть у країнах, де широкої гуманітарної або культурно-просвітницької програми Росія не реалізує.

Важливим політико-географічним сегментом діяльності російської пропаганди є регіон Глобального Півдня. Для ефективності антизахідних нарративів у цьому геополітичному просторі є безліч причин, але переважна більшість зводиться до трансформаційних процесів в системі міжнародних відносин. Колективний Захід втрачає вплив, а вакуум заповнюють держави-опоненти або ситуативні антизахідні альянси.

Система інформаційної пропаганди Росії: загальний огляд

Розквіт російської деструктивної активності в медіа відраховують з 2014 року, саме цей рік ознаменував початок гібридної конфронтації Росії та *колективного Заходу*. Зовсім нещодавно це протистояння отримало достатньо чітке документальне оформлення. Наприкінці березня 2023 року Кремль затвердив «Концепцію зовнішньої політики Російської Федерації», що стало відповіддю на розгорнуту західну санкційну політику за повномасштабне вторгнення до України та визнання Росії як «гострої загрози» в американській стратегії національної оборони 2022 р¹.

«Концепція зовнішньої політики Російської Федерації» натомість надає окрему увагу розкриттю національних інтересів Росії, зокрема, у сфері інформаційної безпеки. Один з пунктів (під номером 5)² зазначає такий бік національної стурбованості Кремля: *розвиток безпечного інформаційного середовища, захист російського суспільства від деструктивного інформаційно-психологічного впливу*. Фактично це передбачає зведення медіа редутив перед проникненням західного інформаційного контенту. Цей же пункт неодмінно перехрещується з первинним національним інтересом Росії, закріпленим у концепції під номером 1: *захист конституційного устрою, суверенітету, незалежності, державної та територіальної цілісності Російської Федерації від деструктивного іноземного впливу*³.

Провідна роль захисту та обстоювання російських інтересів у царині інформаційної політики відводиться **державним ЗМІ**, серцевину яких складає *Міжнародна інформаційна агенція «Росія сьогодні»*. Заснована медіагрупа на основі указу президента Росії від 9-го грудня 2013 року щодо реорганізації російських ЗМІ задля підвищення ефективності⁴. На базі «Росія сьогодні» функціонують кілька десятків різноманітних інформаційних платформ, однак найбільший розмах за кордоном отримали канал під брендом *RT* та агенція *Sputnik*, що мають закордонні представництва та іншомовні філії. Згадані платформи позиціонують себе незалежними ЗМІ, проте не відповідають критеріям таких. Інформації про джерела та об'єми фінансування медіагрупи й донині немає у відкритому доступі, також за сімома замками приховано дані про ієрархію керівництва та вищих щаблів менеджерського складу, крім посад гендиректора (*Дмитра Кисельова*) та головної редакторки (*Маргарити Симоньян*).

Іншим боком системи російської пропаганди є **іноземні проксі-джерела та агенти впливу за кордоном**. Російські медіа охоче створюють ситуативні довгострокові альянси. Зокрема, відомо про умовний «російсько-боліваріанський» союз між венесуельським телеканалом *Telesur* та іспаномовною філією *RT (Actualidad RT)*, а також про співпрацю з іранською державною медіа корпорацією (*IRIB*) або ж китайським *CCTV*. Платформи у критичний момент (вибори, народні заворушення, військові перевороти) об'єднують зусилля для колективного просування антизахідних

¹ National defense strategy of the United States of America 2022

² Концепция внешней политики Российской Федерации (утверждена Президентом Российской Федерации В.В.Путиным 31 марта 2023 г.)

³ Там само

⁴ Указ президента Росії "Про деякі заходи щодо підвищення рівня ефективності діяльності державних засобів масової інформації" 9 грудня 2013 р.

нарративів за кордоном: обмінюються інформаційним контентом, вчиняють атаки проти невігідних діячів або національних політик, спричиняють колективні навали бот-акаунтів у соціальних мережах.

Формування пулу *агентів впливу за кордоном* має тісний зв'язок з російськими силовими органами та розвідкою. Деякі контакти з проросійськими особами тягнуться корінням ще в часи Радянського Союзу. Агентами впливу можуть бути відомі політичні та громадські діячі, журналісти, активісти та представники бізнесу. Координацію певних сегментів російських агентів впливу за кордоном здійснюють і прокремлівські російські та іноземні інтелектуали, що мають відчутну популярність в антизахідних колах (*Олександр Дугін, Люк Мішель, Кемі Себа, Наталі Ямб та інші*). Подекуди ці зв'язківці-ідеологи формують під патронатом спецслужб або наближених до Кремля олігархів цілковиті мережі з антизахідної та проросійської дезінформації. Попри акцент саме на інформаційних засобах, ці мережі залучені й до процесу вербування російських найманців (*Володимир Шкунов на Кубі*). Під банером відомих російських інтелектуалів відкривають аналітичні центри, які нічим від закладів ідеологічної індоктринації не відрізняються. Широкому залученню голосів за кордоном зводять і масштабні освітянські програми для іноземців, розгорнуті ще в радянські роки для студентів країн «народної демократії» (колишнього соцблоку). Крім технічних спеціалістів, СРСР надавав квоти на навчання для іноземців у військових вишах, що дало змогу отримати контакти навіть з керівними силовими кліками за кордоном (*ангольський президент Жуан Лоренсу*).

На рівні зі згаданими засобами інформаційної політики Росія вдається й до кібердіяльності. Важливе місце посідають російські *технологічні компанії у сфері комп'ютерних технологій*, такі як *Яндекс* або *Лабораторія Касперського* (у 2022 року увійшла до *Експертної ради при уряді РФ, що дозволило «Лабораторії Касперського» стати частиною російської мережі інформаційної безпеки*). Згадані технологічні гіганти сильно постраждали від західної санкційної політики проти Росії, яка посилилася у 2022 році. Компанії втратили чималу частку ринку Європейського Союзу та США, однак переключили основну активність на так звані *дружні країни*, зокрема в межах Глобального Півдня.

Водночас інтернет-можливості Росія використовує сповна для просування власної дезінформації та пропаганди. Важливими на цьому терені є популярні соціальні мережі, такі як *Meta, X, Telegram, WhatsApp* та інші. У *Telegram* функціонує ціла мережа каналів на африканську та близькосхідну тематику, зв'язок яких виявляється у схожих нарративах, взаємному просуванні та іменах, що є зміненими назвами відомих фільмів та книг, – «*Над прірвою в Судані*», «*Страх та ненависть в Бамако*», «*Турецький гамбіт*», «*Залягти на дно в Бангі*» тощо. У регіонах, де рівень проникності інтернету низький, Росія намагається встановити контроль над радіостанціями (*Radio Lengo Songo в ЦАР, фінансована компанією Lobaye Invest, яку пов'язують з Пригожиним*).

Особливу роль відіграють *приватні групи дезінформації*. До цієї когорти можна приписати як відомих прокремлівських олігархів-медіамагнатів (*Костянтин Маловесев через медіагрупу «Царьград ТВ»*), так і позасистемні елементи російської політики (*Євгеній Пригожин*). Під заступництвом цих груп створюються аналітичні центри, які

за формою нічим не відрізняються від класичних *think-tanks*, однак при детальному огляді простежується чіткий антизахідний крен публікацій та досліджень. Прикладами можна назвати «*Катехон*» Маловєєва або ж «*AFRIC*» Пригожина (*надавав лідерам Африки послуги політичного консалтингу або ж самотужки втручався у вибори – Мадагаскар*). Структури колишнього керівника ПВК «Вагнер» також відомі запуском одіозної *Агенції інтернет-досліджень* з її численними армія мережевих тролів. Крім деструктивної діяльності в медіа, компанії Євгена Пригожина орієнтувалися на виробництво популярної пропагандистської продукції, а насамперед фільмів («*Граніт*» – *про участь найманців ПВК «Вагнер» у провальному придушенні виступу ісламістів у провінції Кабу-Делгаду в Мозамбіку*; «*Турист*» – *про діяльність російських бойовиків та інструкторів в ЦАР*), а також низки мультфільмів антизахідного характеру (*карикатури на французьких військових, що брали участь в антитерористичних операціях «Сервал» та «Бархан» (2013-2022 рр.)*).

Серйозним інструментом успіху російської пропаганди за кордоном є й **офіційні політичні структури влади**, починаючи з президента (який взагалі малоється пропагандою як *центральна фігура антизахідного руху сучасного світу*), уряду (*Міноборони Росії спонсорувало зйомки стрічки «Небо» про участь російських ВКС в громадянській війні у Сирії*), посольств та релігійних установ (*передовсім РПЦ*).

Особливістю дипломатичного корпусу Російської Федерації є його професійність – переважна більшість глав дипломатичних установ є кадровими дипломатами, що володіють місцевими мовами країни перебування, тому завжди на короткій руці з локальними медіа. З іншого боку, дипломати мають тісні зв'язки з російськими спецслужбами та силовиками, які за сумісництвом представляють стратегічні групи російського бізнесу та національної економіки (*Ігор Сечин як в минулому тіньовий лідер групи силовиків у Кремлі та чинний президент нафтогазової компанії Роснафта, Сергій Іванов мл. – АПРОСА*).

Російська православна церква, своєю чергою, діє не лише у близькому зарубіжжі Росії та на просторах колишнього соцблоку. Це можна углядіти на прикладі діяльності РПЦ в Центральноафриканській Республіці (*цілі християнські приходи переходять під владу РПЦ, місцеві священики висвячують бойовиків ПВК «Вагнер»*) та Мадагаскарі (*під егідою РПЦ почали видаватися православні молитовники малагасійською мовою*). Однак нині російська церковна експансія в Африці загальмувалася. На початку жовтня 2023 року екзарха РПЦ на континенті, митрополита Леоніда, звільнили з посади. Найімовірніше, у межах чистки решток ставлеників Пригожина після його загибелі та боротьби за контроль над його бізнес-імперією, що загалом стане лейтмотивом найближчого часу перехідного «*постпригожинського*» періоду російської присутності в Африці.

Глобальний Південь, Росія та ШСО: риси, підходи, цілі

Інформаційно-психологічні операції (ШСО) – це скоординовані заходи комплексного впливу на психіку людини за допомогою засобів інформаційного тиску. Важливими рисами є *хто, коли та за яких умов* стає жертвою інформаційно-психологічних операцій. ШСО ставлять за мету зміну настроїв певних людських популяцій з метою

контролю над ними або ситуативного порушення суспільного тону, що може призвести до громадських заворушень, сіяння панічних настроїв або зміни фокусу уваги. Інженери ПСО мають добре розуміти, на яку саме аудиторію спрямовується їхня деструктивна операція. Насамперед важливо виявити, що конкретні популяції *хочуть*, чого *бояться*, кого *ненавидять* і кому *довіряють*. ПСО часто взаємодіють з людськими глибинними інтуїтивними фобіями, щоб конкретний дезінформаційний наратив спрацьовував на рівні рефлексу. Головна мета ПСО – це швидко переступити проміжний етап між *сприйняттям* дезінформації та її *засвоєнням*. Якщо продукт ПСО починає викликати багато запитань та сумнівів у аудиторії – він неуспішний.

Російська стратегія деструктивної пропаганди та інформаційно-психологічних операцій отримала назву *«пожежний рукав з потоками дезінформації»* (*The firehose of falsehood*)⁵. Ключовими її особливостями є наступні: 1 – мультиканальність; 2 – швидкість, повторюваність, потоковість; 3 – ігнорування об'єктивної реальності та фактів; 4 – неупередженість перед послідовністю; 5 – адаптивність до оточення.

Мультиканальність представляється у кількості та різноманітності джерел, які подають дезінформацію. Позаяк чим частіше певний наратив виринає у засобах масової інформації, тим більше шансів, що на нього хтось кльоне. Важливо також, щоб джерела, які ширять дезінформацію надавали різноманітні аргументи, які, тим не менш, приводили до одного висновку. За таких умов, у жертви ПСО складається враження, що вона самотужки збрала позиції з різних джерел та сформувала на основі цього власний логічний висновок. Своєю чергою, багатоманітність джерел дозволяє інженерам ПСО засмітити інформаційний простір різноманітними хибними припущеннями та версіями. Цей потік затушовує реальні факти під грудю дезінформації. Щось схоже російські ЗМІ намагалися зробити щодо трагедії борту «МН-17», який проросійські бойовики збили у липні 2014 р.

У ремеслі поширення дезінформації важливим є час публікацій, адже перше інформаційне повідомлення сприймається найкраще, навіть якщо воно є брехнею. Російські ресурси мало обмежені потребами перевіряти інформацію, тож закономірно, що їхні пасажі почнуть раніше засмічувати медійний простір. На руку російської пропаганди грає і те, що її ресурси виглядають як цілком звичайні ЗМІ. З першого погляду на оформлення інформаційного сайту або телеканалу складається враження, що це авторитетні медіа. *RT* меншою мірою, але *Sputnik* часто бере інтерв'ю у відомих чинних політиків, що лише додає йому ваги на етапі поверхового ознайомлення.

Адаптивність до оточення – це важлива риса інформаційно-психологічної операції, позаяк неможливо ефективно поширювати наративи, які не будуть резонувати у свідомості невідготовленої аудиторії. Це і робить російські медіа такими популярними в просторі Глобального Півдня, а надто в його найбільш антизахідних сегментах. Російські джерела дезінформації використовують гібридні методи, комбінуючи офіційні медіа платформи, ботоферми, озброєння соцмереж та кібершпигунство.

⁵ The Russian "Firehose of Falsehood" Propaganda Model

Тут важливо розуміти, що в свої сукупності Глобальний Південь не є *антизахідним* форматом співпраці, адже деякі держави, які входять до цього клубу, мають доволі тісні відносини зі США, Європейським Союзом та Японією. І такі країни є в кожному з чотирьох субрегіонів Глобального Півдня: *Африці, Латинській Америці, Азії та Океанії*. Тому Глобальний Південь – це радше *незахідний* проєкт, який тією ж мірою можна назвати й *несхідним*. Крім того, біполярне уявлення про світ, яке лишилося у спадок від минулої епохи для 21-го століття, застаріло. Сучасна геополітична мапа розфарбована у різні кольори, межі яких подекуди не чіткі.

Однак навіть в таких умовах є сегменти регіонального простору, де домінація певних держав сприймається безапеляційно. Зовнішня політика Росії дала змогу наростити популярність в антизахідних країнах Глобального Півдня засобами інформаційного тиску, які разом з економічними зв'язками та експортом гібридної сили допомагають заручитися необхідним впливом. Від регіону до регіону спостерігається різниця підходів до ведення Росією інформаційної політики, що свідчить про притаманну моделі пропаганди гнучкість, а також те, що спеціалізовану регіональну інформаційну роботу здійснювали різні структури: приватні, державні, а деінде спостерігався комплексний формат.

У центрі зовнішньополітичної діяльності Росії лежать національні інтереси, які розуміти можна достатньо широко. Якщо ж поглянути вужче, то вся діяльність стратегів Кремля націлена на посилення політичного та економічного суверенітету, а також позбавлення його тих, кого Росія вважає для себе загрозою. Це й призводить до достатньо хижих засобів ведення інформаційної політики як з невеликими сусідами, так і потужними світовими гравцями.

Африканський контекст інформаційно-психологічних операцій Росії

Індикатором впливу Росії в країнах Африки є реакція континентальної спільноти на повномасштабну російську агресію проти України у лютому 2022 р. За результатами голосування резолюції ООН від 2-го березня 2022 р. щодо вимоги негайного виведення російських військ з території України, з 35 країн, що утрималися, 17 були африканськими. Водночас з п'яти, що проголосували проти, африканською була одна – Еритрея. Тож можна прийти до висновку, що країни Африки склали кістяк опозиції ООН щодо резолюції проти Росії, хоча вони й лишилися в меншості. Візитівкою Росії на континенті став форум *«Росія-Африка»*, який проводився у 2019 р. та 2023 р.

Позиції Росії в Африці були особливо потужними в часі холодної війни, проте з розпадом СРСР рівень співпраці сильно впав. Покращуватися справи почали наприкінці 90-х – початку 00-х, коли Москва почала дедалі частіше вливатися у регіональний ринок торгівлі зброєю, а також відродила взаємодію з низкою індустриальних проєктів на континенті.

Цілі російського проникнення до Африки: 1 – уникнення ізоляції та полегшення санкційної напруги; 2 – заміщення позицій західних країн, які й без того втрачають вплив на континентів (насамперед Франція); 3 – отримання доступу до стратегічних

портів, ліній комунікацій та шляхів поширення контрабанди; 4 – здобуття прибуткових контрактів в сфері видобування природних ресурсів.

Масштаб російського впливу на інформаційне поле Африки величезний. За підрахунками «Африканського центру стратегічних досліджень», у період між 2014 та 2022 роком африканські країни зазнали 23-х масштабних кампаній з дезінформації, з них 16! – пов’язані з Росією⁶. Натомість з 2019 року російські кіберфахівці втручалися у вибори щонайменше у восьми країнах Африки⁷. Серед них, зокрема, були Камерун, ЦАР, Демократична Республіка Конго, Мадагаскар та Лівія.

Засоби проникнення: 1 – інформаційний (офіційними медіа, як-от «RT» та «Sputnik»; неофіційні – фабрики тролів та ботоферми; підтримка місцевих авторитетних голосів та ЗМІ); 2 – економічноорієнтований (приватні компанії з видобутку природних ресурсів: ЦАР – «Lobaye invest», Судан – «Meroe Gold», Мозамбік та Лівія – «Роснафта», ДРК, Ангола та Зімбабве – «АЛРОСА», Гвінея – «РУСАЛ»). 3 – комбінований (поєднання методів інформаційного впливу, економічної орієнтації та жорсткої сили – різноманітні структури Євгенія Пригожина).

Роль авторитетних антизахідних голосів в Африці дуже висока, адже деякі діячі, яких на свій бік змогла перетягти Росія, вважаються подекуди месіанськими фігурами. Насамперед, *Кемі Себа* – чорний націоналіст, переселенець із Беніна, який виріс у Франції, а нині займається проафриканським цивілізаційним прозелітизмом з жорстких антифранцузьких позицій. *Наталі Ямб* – активістка камерунського походження, яка щоправда народилася у Швейцарії. Виступає проти діяльності Франції в Африці. *Кріс Яні* – активіст та медіаперсона з Кот-д’Івуару, заперечував різанину у Бучі. *Джастін Тагу* – івуарієць, що веде проросійський канал «*Afrique Média*». *Сем Віреду* – ганець, керівник місцевої проросійської фабрики тролів, зіграв священика у пропагандистському фільмі «*Турист*»; *Мухаммаду Бухарі* – експрезидент Нігерії, який заявляв, що західна зброя з України опиняється в Африці.

Знаменним для Росії стало проникнення до ЦАР у 2017 році за санкцією РБ ООН, яка зняла ембарго на експорт з Росії легкого озброєння та дозволила відправити до 175 інструкторів, які мали підготувати збройні сили ЦАР до протидії повстанцям-мусульманам з числа угруповання *Seleka*. Ці інструктори, які отримали епітет «*туристи*» у медіа, були переважно з числа найманців ПВК «Вагнер», які до цього проявили себе під час громадянської війни в Сирії в лавах проасадівських сил та на боці російських військ на сході України. Інтервенція російських найманців в ЦАР загалом виявилася успішною, тому структури Євгенія Пригожина після відносної стабілізації країни почали реалізовувати цивільні ініціативи, націлені на покращення іміджу Росії. У ЦАР проникли представники РПЦ, зняли пропагандисти також стрічку «*Турист*», у країні вперше за довгий час провели конкурс краси, де промову виголосив *Валерій Захаров* (радник президента ЦАР *Фостена-Аршанжа Туадери* з національної безпеки та креатура Пригожина).

⁶ Mapping disinformation in Africa. African center for strategic studies

⁷ Security, Soft Power and Regime Support: Spheres of Russian Influence in Africa. Tony Blair Institute for global change

На гребені успіху вагнерівців у ЦАР, найманців вирішили застосувати також і в інших регіонах Африки. Місцями наступної дислокації обрали Мозамбік та Лівію – обидві інтервенції загалом не мали бойового успіху. У Мозамбіку, де спалахнуло повстання ісламістів, вагнерівці зазнали втрат та відступили, хоча їхньою головною метою було відчуження заколотників з багатих на нафту регіонів. Попри провал, з участі вагнерівців в придушенні повстання вирішили зробити міф. Як результат, у 2021 р. в світ вийшла стрічка «Граніт».

Популярності російських джерел масової інформації зводять і процеси технологізації Африки. У 2009 році безперебійний доступ до інтернету мали лише 9 млн користувачів континенту, натомість у 2019 р. таких вже стало понад 522 млн⁸. Росія активно розвиває співпрацю з африканськими медіа ресурсами, етери «RT» покривають більше частину мовлення африканського континенту. Подекуди Росія надає дружнім країнам технологічні засоби для проведення журналістських репортажів та включень, зокрема таку практику фіксували у Еритреї.

Головні наративи російської пропаганди в Африці:

1. Всі біди Африки походять від колишніх метрополій.
2. Росія бореться з терористами, а колишні метрополії навпаки з ними співпрацюють.
3. НАТО розташовує біолабораторії в країнах Африки.
4. Західна гуманітарна допомога викликає серйозні проблеми зі здоров'ям.
5. Збіжжя з України в межах зернової ініціативи ігнорує злиденні країни Африки.

Інформаційно-психологічні операції Росії в Африці можна умовно поділити на антифранцузькі, антизахідні та проросійські, подекуди межі між ними стираються. Для розгляду конкретних ситуацій візьмемо: *втручання російських політтехнологів у вибори на Мадагаскарі в 2018 році; антифранцузьку кампанію у медіа проти операції «Бархан»; кампанію проти західних вакцин, які поставлялися в Африку у період пандемії коронавірусу; дезінформацію про переворот у Республіці Конго під час саміту Генасамблеї ООН у вересні 2023 р.*

Вибори в Мадагаскарі цікавили Росію передовсім з економічних причин. Пригожинські політтехнологи з числа аналітичного центру «AFRIC» домагалися обрання проросійського президента, з яким легше було б домовитися щодо видобутку хромової руди. Спеціалісти з Росії намагалися зіграти на антифранцузьких настроях, зокрема, спонсорували мітинги перед французькою амбасадом в Антананаріву. До дійства залучили навіть *Кемі Себу*, який виголосив промову проти французького засилля у країні. Водночас політтехнологи прощупували електоральний клімат і вирішили запропонувати фінансування одночасно шести кандидатам у президенти. Однак вже ближче до виборів підтримку політтехнологи відкликали і вирішили в

⁸ Limonier and Laruelle, Russia's African Toolkit

останній момент, коли результат виборів вже був очевидним, підтримати Анрі Радзуеліну – якого і було обрано президентом.

Активність російських політтехнологів продемонструвала, що Росія слабо розуміла електоральні настрої малагасійського суспільства, що й вилилось у подібний провал передвиборної кампанії. Однак це була перша подібна операція Росії на підтримку власного кандидата на виборах в Африці настільки неприкрито. Розглядати цей кейс вкрай важливо, адже неуспішні підходи на прикладі Мадагаскару Росія може скорегувати та вже більш ефективно використати в інших країнах континенту. Насамперед увага прикута до ДРК, вибори в якій заплановані на грудень 2023 р.

Російська кампанія проти антитерористичної операції «Бархан». Антитерористичні заходи під егідою Франції у Західній Африці (насамперед на території Малі) неодноразово засуджувалися в місцевих суспільствах. Францію звинувачували у змові з терористами-ісламістами, проти яких вони мали воювати. Ці настрої поширювала, зокрема, і російська пропаганда. Кампанія розгорталася не на вулицях, як у випадку з Мадагаскаром, а на проросійських телеканалах регіону та у соцмережах. Івуарійський канал *«Afrique Média»* поширював ролик, на якому був зображений полонений борець ПВК «Вагнера» у катівнях терористів з Малі, на тлі яких стояли прапори США та Франції, що давало чіткий сигнал глядачам про джерела фінансування терористичних угруповань у Західній Африці. Ролик пошири близько 23-х проросійських акаунтів у мережі *«Meta»*, переглянули його 1,8 млн користувачів.

У соцмережах французьких військових зображували зміями, шурами та зомбі⁹, які намагалися захопити Малі та викрасти національні природні ресурси, а російські найманці натомість прийшли малійцям на допомогу. Щось схоже практикувалося і в ЦАР, де російським бойовикам зводять пам'ятники у знак вдячності за захист цивільного населення в умовах бойових дій. Вдавалися росіяни і до відкрито сфабрикованих звинувачень Франції у масових вбивствах в Малі неподалік власної військової бази – так званий *Gossi debacle*.

Антифранцузька кампанія дала свої плоди, хоча з самого початку вона розвивалася майже кустарним чином місцевими активістами. Популярність Росії в Західній Африці росла не лише в Малі, а й сусідньому Буркіна-Фасо – в обох державах відбулися проросійські військові перевороти (владу в Малі у 2021 р. захопив Ассімі Гоїта, а в Буркіна-Фасо у 2022 р. – Ібрагім Траоре, який на останньому саміті «Росія-Африка» мав вступне слово від африканських делегатів. У себе в країні його образ вже став культовим. Лідера хунти порівнюють за національним героєм Буркіна-Фасо Тома Санкарою). У 2023 році відлуння популярності Росії досягло й іншої держави регіону – Нігеру, де президентська гвардія скинула орієнтованого на Францію лідера *Мохаммеда Базума*. Варто зазначити, що наприкінці серпня цього року військовий переворот відбувся і в Габоні, який теж був зоною колоніального впливу Франції, а правляча родина Бонго вважалася ядром системи неокolonіального впливу *«Françafrique»*. Перевороти в Нігері та Габоні мали багато спільних рис, але

⁹ Le rat, le serpent et les hyènes: en Afrique, la propagande russe passe par les dessins animés/ AFP

проросійськими їх назвати не можна – причиною радше були внутрішні конфлікти між цивільними лідерами та військовими.

Медичні ІПСО посідають особливе місце в інструментарії Росії. Поряд з традиційними звинуваченнями у бік НАТО щодо розташування біолабораторій у країнах Африки (подекуди їх поширюють невеликі проросійські телеграм-канали *Russosphere and Faire Tes Recherches*), особливо російська пропаганда активізувалася в умовах коронавірусної кризи. Насамперед Росія намагалася зашкодити гуманітарним ініціативам Заходу із забезпечення континенту вакцинами проти збудника пандемії. Різноманітні джерела у соцмережах ширили повідомлення, що американські вакцини викликають серйозне ураження імунної системи реципієнтів. Переважна кількість повідомлень надходила з телефонів, зареєстрованих у Нігерії, до користувачів у Демократичній Республіці Конго¹⁰.

Дезінформація про переворот у Республіці Конго з'явилася 17 вересня 2023 р. саме за день до початку саміту Генеральної Асамблеї ООН в Нью-Йорку. Низка проросійських Telegram-каналів почала поширювати повідомлення, що у Конго відбувається державний переворот під проводом військових президентської гвардії (у той час як багаторічний президент Республіки Конго Дені Сассу-Нгессо вирушив до США на саміт ООН). Ресурси сіяли паніку та повідомляли, що конголезькі військові беруть під контроль ключові об'єкти. Однак насправді інформація виявилася цілком сфабрикованою, яку швидко розвіяли у канцелярії президента.

Цією ІПСО проросійські джерела насамперед прагнули зашкодити зібранню лідерів держав ООН. Численні медіаресурси проводили паралелі між самітом «Росія-Африка», який пройшов без ексцесів у країнах Африки. Звісно, за винятком перевороту у Нігері, який для Росії був вигідним з огляду на рівень народного схвалення Москви (мітинги з російськими триколорами на вулицях Ніамея), а також підтримку, яку новоспеченому лідеру хунти Нігеру (*Абдурагману Тчіані*) виказали проросійські військові режими в Малі та Буркіна-Фасо.

Франція намагалася протидіяти Росії на її ж полі дезінформації, однак це обернулося скандалом з компанією «Meta» через створення мережі фейк-акаунтів. Своєрідний підхід свого часу спробував на практиці і американський Пентагон, запустивши у 2004 році сервіс («*Magharebia*»), який мав на меті сприяти публічному іміджу США в регіоні Магрибу. Однак це лише зашкодило іміджу американців на Близькому Сході¹¹.

Російська дезінформація в Латинській Америці

Ріст популярності Росії та Путіна в Латинській Америці спостерігався протягом 2015-2020 років, хоча у цей час Москва продовжувала окупацію Криму та брала участь у бойових діях проти ЗСУ у східних областях України. Підкосило рівень прихильності до Кремля повномасштабне вторгнення¹², однак схилити регіон на підтримку Заходу не вдалося. Латиноамериканці переважно висловлювали нейтралітет до подій в Україні

¹⁰ Security, Soft Power and Regime Support: Spheres of Russian Influence in Africa. Tony Blair Institute for global change

¹¹ Russian disinformation in Africa: no door on this barn/ Dan Whitman

¹² Russian Influence Campaigns in Latin America/ United States institute of peace

від лютого 2022 р.. У Мексиці, за соціопитуванням газети *El Financiero*, проведеного у березні 2022 р., – у піковий період росту антиросійських настроїв у світі – таких було понад 70% громадян¹³. Нейтралітет завжди служить на користь агресору, адже тоді питання незручної та непопулярної війни зникає зі шпальт ЗМІ, тож набридливий наратив не потрібно постійно затушовувати.

Ще одним позитивним аспектом російського, зокрема інформаційного, впливу в Латинській Америці є кількість держав, що наклали на Росію санкції – лише одна невелика Коста-Рика. Однак це не означає, що підтримка Кремля в Латинській Америці тотальна. У західного блоку держав, насамперед США, є близькі політично режими в регіоні. Тут можна згадати про Еквадор, який щоправда утримується від санкційної політики проти Росії через потужну залежність від російського експортного ринку (*Росія посідає третє місце в структурі експорту нафтових товарів*): щорічно понад 1 млрд доларів припадає на продаж бананів, квітів та креветок до Росії. Також Еквадор сильно залежить від поставок мінеральних добрив з РФ (39% імпорту).

Загалом, проблема залежності від добрив з Росії – це колективний тягар Латинської Америки: 22% регіонального імпорту забезпечує Росія¹⁴. В регіоні Кремль також з розвиває стосунки по лінії *Rosatoma*, зокрема низку проектів компанія реалізовувала в Болівії завдяки заступництву багаторічного експрезидента *Ево Моралеса*. Російські політтехнологи опікувалися й іміджем болівійського лідера (*Автономна некомерційна організація «Діалог», пов'язана з Володимиром Табаком. До однієї мережі з АНО «Діалог» входить відоме пропагандистське російське інтернет-видання «Readovka»*).

Інформаційний супровід економічним ініціативам Росії в регіоні надають агенція «*Sputnik Mundo*» та «*Actualidad RT*». Більше 50% переглядів матеріалів цих російських медіа припадає на Мексику, Аргентину та Венесуелу. Активні ЗМІ також і на мережевих платформах: сторінка *Actualidad RT* в мережі «X» (колишній «*Twitter*») подекуди виривається у десятку лідерів за переглядами на континентальному рівні.

Антизахідні ЗМІ, що ведуть мовлення в Латинській Америці, почасти намагаються кооперуватися з російськими для ширшого інформаційного покриття. Найбільш прикметні серед них – це венесуельський *TeleSur* та іранський *HispanTV*. З цими каналами *Actualidad RT* має угоди щодо обміну контентом.

Поряд з цим Росія сформувала когорту іспаномовних журналістів та політиків, які задають тон антизахідним настроям в Латинській Америці: 1 – *Алексіс Кастільйо* (колумбійського походження) – коментатор *RT*, який наприкінці жовтня 2023 р. загинув поблизу селища Піски під час обстрілу. 2 – *Пабло Хофре Леаль* (чилієць), який має популярний блог, іноді виступає на платформах «*Sputnik Mundo*» та «*Actualidad RT*». 3 – *Інна Афіногенова* (росіянка). Експрацівниця *RT*, яка щоправда в 2022 році покинула канал через те, що висловилася проти війни в Україні. Нині перейшла на

¹³ Los mexicanos creen que la guerra alcanzará a sus bolsillos/ Alejandro Moreno / *El Financiero*

¹⁴ ¿Otro dano colateral? Disputa del mercado latinoamericano de fertilizantes/ Jameson Mencias/ Observatorio Economico Latinoamericano

роботу на іспанській *Canal RED*, створений *Пабло Іглесіасом* – лідером радикальної іспанської лівої партії «*Подемос*».

Діє Росія також і завдяки різноманітним культурним ініціативам – *The Latin American Institute of the Russian Academy of Sciences*; *the Russian Council of International Affairs*; *the Casas de Rusia* (так звані Будинки російської культури) в Буенос-Айресі, Лімі та Мехіко. Важливим для інформаційної співпраці між Росією та Латинською Америкою є консорціум *NK SESLA*, яка об'єднує під собою кілька структур у сфері інформаційної безпеки, розвідки, криптографії та спостереження.

Наративи російської пропаганди в Латинській Америці:

1. США провокують продовольчу кризу у світі, накладаючи санкції на російські товари та добрива. Наголошують, що катастрофа може набути біблійських масштабів – використовуючи глибоку релігійність латиноамериканців, адже вони стали оплотом контрреформації в 16 столітті.
2. США застосовують проти Росії ті самі заходи блокади, як і проти Куби, Нікарагуа та Венесуели – проводиться чітка та всім знайома на континент паралель.
3. США підтримують нацистів в Україні, які вчиняють злочини значно більш жорстокі, ніж російські – тут відчувається чітке загравання з лівими політичними настроями, адже ідеологічний конфлікт між фашистами та комуністами став одним з лейтмотивів гонки ідей 20-го століття.
4. США тиснуть на медіа (блокування *RT* та *Sputnik*), але водночас говорять про свободу слову.
5. Цілі США в Латинській Америці – це крадіжка ресурсів, а в Україні – видобуток титану.
6. В Аргентині пропаганда підлаштовується під місцевий контекст і проводить паралелі між війнами України та Росії, а також Британії та Аргентини. Аргентинці висміюють вимоги британців до Росії покинути Україну, адже Британія досі тримає в окупації Мальвінські (Фолклендські) острови. Що цікаво, подібне перетікання наративів простежувалося і в Африці, зокрема, на прикладі народів провінції Тиграї в Ефіопії¹⁵, а також туарегів в Малі, які в інформаційному полі проводили паралелі між собою та українцями, що борються проти агресії. Натомість на місце Росії у цій війні себе ставили блогери-імперіалісти з Демократичної Республіки Конго, які шляхом історичних апеляцій виправдовували необхідність окупувати Руанду¹⁶, буцімто через підтримку повстанців з угруповання M23.

Важливим каналом для ідеологічної індоктринації в Латинській Америці є кремлівський ідеолог Олександр Дугін, під впливом якого були створені такі організації як *Center for Syncretic Studies* (авторитаристський псевдо аналітичний

¹⁵ Gebremeskel Gebemariam/ X

¹⁶ Le King Né Ngunza Kongo/ Facebook

центр) в Белграді, у межах якого раніше функціонувало видання *Fort Russ News*. Обидві організації припинили діяльність після початку повномасштабного вторгнення Росії до України. Іншою структурою подібного типу є *New Resistance (Nova Resistência)* у Бразилії. Позиціонує вона себе як неонацистська парамілітарна організація, натхненна ідеями «*Четвертої політичної теорії*»¹⁷.

Окрім формально просвітницької діяльності, *New Resistance* займається вербуванням бойовиків на війну проти України. Набір проводиться через соцмережі керівником організації Рафаелем Мачадо. Відомий кейс бразильського бойовика Рафаеля Лусваргі, який брав участь у боях за ДАП на боці сепаратистів. У 2016 р. Лусваргі затримала СБУ, його засудили до 13 років тюрми за участь в терористичній організації, однак за три роки – в 2019-у – Рафаеля Лусваргі обміняли на українських військовополонених. Водночас скандал з вербуванням найманців нещодавно спалахнув на Кубі, коли місцеві правоохоронці викрили мережу торгівлі людьми, яка, зокрема, займалася відправкою кубинських найманців на війну на боці Росії. Рекрутери діяли через соцмережі (насамперед *WhatsApp*), а ключовою фігурою мережі називають російського історика *Володимира Шкунова*¹⁸.

Підходи російської пропаганди до дезінформації яскраво проявилися під час хвилі протестів, яка прокотилася Латинською Америкою між 2018-2022 роками. Заворушення в прозахідних країнах російські джерела висвітлювали значно активніше, аніж в антизахідних. Під час протестів у Колумбії в 2019 р. російські медіа поширили 310 повідомлень (приблизно 6,5 щодоби)¹⁹, у Чилі (2019-2020) – по 3 кожного дня, в Еквадорі у 2022 р. – 4.1 щодня. Натомість щодо заворушень в Нікарагуа (2018 р.), які мали значно більший розмах (понад 350 загиблих), російські джерела приділяли цьому протесту 0,3 повідомлення за добу. У Болівії (2019 р.) – 1,4.

Росія намагалася втручатися й у виборчий процес на континенті. Насамперед у Мексиці, виступаючи на боці Лопеса Обрадора або ж в Колумбії на підтримку Густаво Петро. В обох випадках Росія намагалася діяти через ботів, значна частина яких мала венесуельське походження, а також офіційні медіа. Втручання у вибори в Бразилії в 2018 та 2022 року було меншими з боку Росії, позаяк *RT* не має португаломовного філіалу, на відміну від *Sputnik*. Крім того в 2018 році російські джерела виказували технічну підтримку Жаїру Болсонару, а в 2022 вже намагалися балансувати між ним та Лулою да Сілвою, адже обох розглядали як комфортних партнерів Росії.

Азійський вектор інформаційно-психологічних кампаній Росії

З усього вищесказаного можна зробити висновок, що популярність російських медіа ресурсів та наративів простежується лише там, де для цього є відповідне антизахідне середовище, встановлені в минулому контакти, а також споріднений культурний простір (передовсім у мовному плані, адже поширювати пропаганду системно вдається

¹⁷ Exporting Pro-Kremlin Disinformation: The Case of Nova Resistência in Brazil/ U.S. DEPARTMENT of STATE

¹⁸ Quién recluta a los mercenarios cubanos en Rusia/ CubaNet

¹⁹ Russian Influence Campaigns in Latin America/ United States institute of peace

там, де її посилює краще дістаються широким мас). В азієському просторі, попри всю антизахідність проіранської вісі, Китаю, КНДР та Індії, цей регіон важко назвати ворожим до західних цінностей. Варто наголосити, що у Штатів на континенті є потужна пропагандистська культурна платформа, а також могутні союзники, які вважаються двигуном прозахідної азієської культурної політики на експорт – насамперед мовиться про Японію (ґрор, аніме, кіноіндустрія, література, медіа сфера секс-розваг) та Південну Корею (крор, телебачення та кіно).

Тож російські інформаційно-психологічні операції націлені насамперед на проблемну аудиторію Азії – Близький Схід та Центральну Азію. Цьому зволить і комфортна мовна ситуація, позаяк Близький Схід – це переважно арабомовне середовище, тому свою ефективність не втрачає канал «RT Arabic» (روسيا اليوم). Натомість в Центральній Азії рівень розуміння російської мови високий, крім того, присутні чисельні діаспори етнічних росіян. Це все створює вигідні умови для передачі прокремлівських пропагандистських наративів буквально з перших вуст потужностями федеральних каналів. До прикладу, за соціопитуваннями 2017 р., в Киргизстані 40% населення надавало перевагу перегляду телебачення російською мовою, тоді як киргизською – 50%. Щодо популярності телеканалів, то загалом у Киргизстані російський «Перший канал» посів третє місце після національного мовника *КТРК* та музичного телеканалу, а у столиці, місці Бішкек, «Перший канал» очолив рейтинг популярності серед глядачів²⁰.

Загрозу від російських медіа особливо відчуває влада Казахстану, адже від початку російського вторгнення до України на лідера Центральної Азії Москва зчиняє серйозний тиск. Проти Казахстану розгорнули кампанію у ЗМІ. Неодноразово Росія звинувачувала тамтешню владу в утисках російськомовного населення (*діаспора етнічних росіян в Казахстані складає близько 15% населення країни – приблизно 3 млн осіб*). Звинувачення в обмеженні використання російської мови в Казахстані ширили проросійські канали в мережі *Telegram*, водночас агресивні атаки в бік Казахстану почастишали і з вуст російських пропагандистів. Лиху славу здобула промова *Тиграна Кеосаяна* на адресу влади Казахстану.

Непрості відносини між Астаною та Москвою дійшли й публічних відносин між президентами. Зокрема, Путін неодноразово на спільних виступах з Касим-Жомартом Токаєвим неправильно вимовляв його ім'я, намагаючись проковтнути частину літер або просто його обрізавши. Подібну поведінку можна було б списати на випадковість, але це відбувалося не один раз за різних обставин, тобто напрацювалася система. Спотворення ім'я Токаєва можна вважати частиною глобальної системи інформаційно-психологічних операцій Росії проти Казахстану.

Наративи російської пропаганди в Центральній Азії:

1. Утиски російськомовного населення в країнах з широким етнічним представництвом.

²⁰ Експлуатація уязвимостей: особливості російської пропаганди в Центральній Азії / Центр дослідження армії, конверсії та роззброєння

2. Розміщення біолабораторій НАТО в країнах Центральної Азії.
3. Дискредитація демократичних сил та інститутів, що потенційно можуть мати антиросійську політичну повістку.
4. Наративи, націлені проти історичної пам'яті; спотворення історичної дійсності щодо визвольних антирадянських рухів в Центральній Азії; поширення міфів про колаборантів.

На Близькому Сході Росія дуже давній гравець. Ще в радянські часи Москва практикувала ідеологічну індоктринацію місцевих антизахідних рухів, що вилилось у формулювання синкретичної практики поєднання соціалізму з арабським націоналізмом, оплотом якого став рух «Баас». З розпадом СРСР контакти Росії з регіональними союзниками стихли. Повноцінно Москва повернулася до близькосхідної політичної гри в 2015 р. завдяки залученню військових РФ (передовсім кадрових льотчиків ВКС Росії та найманців) у громадянській війні в Сирії. Цей конфлікт став для Кремля засобом посилення російських стратегічних позицій, позаяк відкрив доступ до двох військових баз в Сирії (Хмеймім та Тартус), а також дав змогу запустити один з головних російських інформаційних міфів – *про боротьбу Росії з глобальним тероризмом*.

Сирія стала для Росії також тренувальним полем для імітації майбутніх бойових дій в Україні: кампанії з точкових обстрілів керованими ракетами «Калібр» відпрацьовувалися саме на сирійському фронті. Через Близький Схід пройшли когорти російських командувачів, які мали натренувати навички управління військами у бойових умовах. Щодо інформаційної компоненти, то ситуація на Близькому Сході дозволяє Росії маніпулювати темою України у медіаполі – насамперед тут варто зазначити про *кампанію з дискредитації Києва щодо спонсорування терористів ХАМАСу західною зброєю*.

Російська війна проти ІДІЛ у Сирії – це російський інформаційний міф, який роздувала від 2015 р. спочатку пропаганда, а потім ці вигадки підхопили і на рівні президента РФ, який у 2017 р. заявив про повну перемогу над терористам Ісламської держави. Інтервенція Росії до Сирії спочатку підносилася як боротьба проти ісламістських терористів – це був чіткий сигнал на внутрішню аудиторію, адже потрібно було якимось чином пояснити причини залученості Росії до бойових дій на Близькому Сході. Тут зіграв відпрацьований наратив, що культивувався ще з 1990-х років щодо терористів-ісламістів, проти яких спочатку Росія (у Першій чеченській війні), а потім проросійські чеченські сили (у Другій) боролися на території Північного Кавказу.

Під час сирійської кампанії Росія заявляла про постійні атаки повітряних сил проти терористів, хоча, як показали численні дані, понад 90% ударів російських ВКС поцілили інфраструктуру або позиції антиасадівських повстанців з числа парасолькової організації «Вільна сирійська армія» (الجيش السوري الحر)²¹. Дані також

²¹ The Nonwar on Daesh/ Florence Gaub

демонстрували, що терористи *ІДІЛ* або афілійованої з *Аль-Каїдою* організації «Джабгат ан-Нусра» (جبهة النصرة) втрачали територію лише там, де проти них воювали війська західної коаліції.

Паралельно Росія поширювала наратив, що *ІДІЛ* – це проєкт Заходу, який підтримує сирійська опозиція, а Росія натомість протидіє світовій терористичній змові. Це мало успіх. Військові поразки сирійської опозиції наклалася на інформаційну кампанію, тому незабаром опозиційні сили втратили підтримку та були повністю дискредитовані. Публічно конфлікт у Сирії звівся до вибору між терористами та режимом Асада. Щось схоже Росія успішно реалізувала під час Другої чеченської війни, нівелювавши конфлікт по лінії (росіяни – чеченці, що було притаманно для Першої війни в Чечні) до проросійські чеченці – чеченські терористи, що стало домінантним наративом під час Другої війни.

Дезінформація щодо поставок Україною західного озброєння терористам ХАМАС стала інформаційною бомбою Росії у перші дні нової війни між бойовиками Сектору Газа та Ізраїлем. Публікації щодо виявлення українського озброєння в ХАМАС з'явилися на наступний день після скоєння терористами атаки на прикордонні з Газою регіони Ізраїлю. Російські ЗМІ ширили повідомлення, що в руках терористів опинилися українські гранатомети та гранати. До публікацій додавали 12-секундний ролик, на якому бойовики зізнаються, що саме ці зразки озброєння їм передала Україна.

Для підтвердження цих тез росіяни звернулися до депутатки Конгресу США Марджорі Тейлор-Грін, яка відома своєю антиукраїнською позицією, підтримкою Дональда Трампа, а також розповсюдженням теорій змов (*QAnon* та про таємні біолабораторії США в Україні).

Головною метою цієї ПСО був підрив міжнародної підтримки України на Заході, адже дії ХАМАСу засудили передовсім українські союзники по коаліції «Рамштайн». А насамперед зрив поставок нового озброєння, які й без того ускладнилися через втому від війни та політичні проблеми в американському Конгресі, законотворча діяльність якого майже паралізована через міжпартійні та міжфракційні протиріччя.

Інформаційно-психологічний фронт Росії в Океанії

Океанія для Росії ніколи не мала стратегічної зацікавленості, адже регіон віддалений від світових центрів сили та позбавлений стратегічних ресурсів. Методи проникнення Росії на південь Тихого океану – повністю гібридні, які покладаються на відстоювання російських наративів у медіа, а також підтримку чисельної та активної російської діаспори.

Попри відсутність стратегічних інтересів, певні ситуативні в Океанії Кремль має. Передовсім щодо обходу санкцій (завдяки доступному морському прапору реєстрації *Маршаллових островів*), а також легітимізації політики регіональної дестабілізації (океанійська держава *Республіка Науру* й понині визнає на дипломатичному рівні сепаратистські утворення *Південна Осетія та Абхазія*).

Масштаб інформаційних кампаній Росії в Океанії дуже обмежений, що викликано насамперед засиллям медійного контенту зі США, Японії та Нової Зеландії, який переважно поширює прозахідну повістку, зокрема, й щодо війни в Україні. По-друге, відсутністю впливових інформаційних мереж або проросійських проксі. Дійсно помітними ресурсами є лише *Фонд Миклухо-Маклая в Папуа – Новій Гвінеї* та *Russkiy Mir Foundation*, які щоправда мають успіх переважно в лавах російської етнічної діаспори в Австралії.

Russkiy Mir Foundation присвятив низку матеріалів антизахідним та проросійським акціям протесту в Австралії. Зокрема, щодо проти політики вакцинації Covid-19. Згодом акції перетворилися у платформу для поширення антиукраїнських закликів. У липні 2023 року на сайті *Фонду* вийшла стаття під заголовком: «Росіяни в Австралії протестують проти порушення їхніх прав»²², де становище росіян порівнювали з «євреями у нацистській Німеччині»²³. Про це заявив проросійський пропагандист та «отаман козаків Аделаїди» Олександр Козлов. До організації мітингу приклав руку також і «отаман козаків Сіднею» – Семен Бойков, який в 2022 році скликав у Сіднеї ще й «Z-автопробіг» на підтримку російської війни проти України.

Висновки

1. Інформаційно-психологічні операції (ІПСО) – це комплексні заходи впливу на психіку людини шляхом інформаційних маніпуляцій. Завдяки реалізації практики ІПСО можна домогтися як ситуативних, так і довготривалих цілей. Насамперед подібні операції здатні швидко впливати на настрої людських популяцій, провокуючи заворушення, сіючи паніку або й просто виводячи зі стану суспільного тону.
2. Російська пропаганда за останні роки досягла серйозного успіху. Про це свідчить рівень підтримки Росії або ж опозиції до антиросійських ініціатив в ООН та кількість держав, як наклали на Москву санкції. Попри агресію проти України в 2014 р., у деяких регіонах Глобального Півдня Росія та її керівництво домоглися підвищення рівня популярності у проміжку між 2015 р. та 2020 р.
3. Головними пропагандистськими засобами сучасної Росії за кордоном є наступні:
 - державні ЗМІ (основу яких складають «RT» та «Sputnik»);
 - іноземні проксі-джерела та агенти впливу за кордоном;
 - технологічні компанії в сфері комп'ютерних технологій та data-science («Яндекс» та «Лабораторія Касперського»); приватні групи дезінформації політичних технологій (структури Євгенія Пригожина або Костянтина Малофєєва);
 - офіційні інститути влади та її представництва (посольства, релігійні установи).

²² Russians in Australia protest against violation of their rights. Russkiy Mir Foundation, 2023

²³ Там само

4. Головними рисами російської системи дезінформації та ПІСО є наступні:

- мультиканальність;
- швидкість, повторюваність, потоковість;
- ігнорування об'єктивної реальності та фактів;
- неупередженість перед послідовністю;
- адаптивність до оточення.

5. Росія популярна в країнах Глобального Півдня, тому що популярні її антизахідні ідеї, які не завжди знаходять ворожий резонанс, радше схвалюється пропозиція альтернативи західному гегемонізму та домінації. Росія натомість проникає до Глобального Півдня задля посилення власного суверенітету та позбавлення його тих, хто сприймається Кремлем як загроза.

6. Найважливішими етапами інформаційно-психологічно тиску Росії на країни Глобального Півдня є наступні:

- інтервенції Росії в Сирію на боці Башара Асада в 2015 р. (кампанія дала змогу сформувати імідж Росії як борця з терористами та відвернути увагу від подій на сході України того часу);
- санкція ООН на відправку російських інструкторів до ЦАР та зняття ембарго з поставки легкого озброєння (в ЦАР розгорнулася кампанія покращення іміджу Росії та найманців ПВК «Вагнер», що відобразилося на сприйнятті Росії у франкомовних країнах Західної Африки та відкрило дорогу до інтервенції російських бойовиків до Малі).

7. Умови успіху російських ПІСО в країнах Глобального Півдня:

- скрутна соціально-економічна ситуація, яку можна приписати шкідливому впливу Заходу;
- засилля терористів та повстанських угруповань;
- вкорінені антизахідні настрої;
- підтримка дружніх до Росії джерел масової інформації на місцях;
- наявність проросійських груп впливу (місцеві голоси або представники діаспори).

© Аналітичний центр ADASTRA

Автор:
Антон Кучеренко

ADASTRA

Інформація та погляди, викладені в цьому дослідженні, належать авторам і не обов'язково відображають офіційну думку Фонду Конрада Аденауера та Міністерства закордонних справ України.

Аналітичний центр ADASTRA
Тел.: +380954592954
Е-пошта: adastra@adastra.org.ua
<https://adastra.org.ua/>